

INCURSIUNEA CARPILOR DIN ANUL 214 E.N.

DE

EMILIA DORUȚIU-BOILĂ

În anul 1896 a fost descoperită la Oescus o inscripție onorifică pusă pentru T. Aurelius Flavinus, *primus pilus*, președinte al curiei din Oescus, *buleuta* la Tyras, Dionysopolis, Marcianopolis, Aquincum și *civitas Tungro-rum*, precum și patron al colegiului fabrilor din Oescus ¹. Pe lângă funcțiile deținute de T. Aurelius Flavinus, inscripția precizează că acesta fusese distins cu recompense de împăratul Caracalla, *divus* la data ridicării monumentului, pentru vitejia arătată în lupta împotriva unor dușmani al căror nume, căzut în spărtură, a fost restituit cu cel al carpilor : . . . [ob] *alacritatem virtu[tis]* [adv]ersus *hostes C[arpos]* [e]t *res prospere et v[alide] ges[tas]*. Cl[audius] Nicom[edes] *buleuta civitatis [Tyr]anorum, amico dign[issimo]*.

Din faptul că monumentul a fost dedicat de un senator din Tyras, editorii inscripției, și după aceea toți cei ce s-au ocupat de evenimentele de la Dunărea de Jos la începutul veacului al III-lea e.n., au dedus că T. Aurelius Flavinus a avut de înfruntat la Tyras o incursiune carpică ce a afectat și orașele de la sudul Dunării, Dionysopolis și Marcianopolis ². Această incursiune ar fi avut loc în anul 214 când, se știe din textele literare antice, împăratul a desfășurat o intensă activitate de organizare administrativă și de reglementare a relațiilor cu populațiile de la granițele de nord-est ale imperiului ³.

¹ V. Dobruski, *Sbornik za narodni umotvorenja nauka i knjina*, 16—17, 1899—1900, p. 123 și urm.; A. v. Domaszewski, *Korrespondenzblatt der Westdeutschen Zeitschrift für Geschichte und Kunst*, 19, 1900, p. 146 și urm. (AnnÉp, 1900, n. 55); CIL, III, 14416 (ILS, 7178).

² De Ruggiero, DE, vol. II, p. 104—111; V. Pârvan, *Municipium Aurelium Durostorum* (extras din Rivista di Filologia e di Istruzione classica, 2, 1924), p. 17; B. Niese, *Grundriss der römischen Geschichte nebst Quellenkunde*, München, 1910, p. 345; E. Ritterling, s. v. *Legio*, RE, XII, 1925, 1319—1321; G. Walser-Th. Pékary, *Die Krise des römischen Reiches*, Berlin, 1962, p. 11—14; H. Bengtson, *Grundriss der römischen Geschichte mit Quellenkunde*, München, 1967, p. 371—373.

³ *Historia Augusta*, Ant. Car., 5, 4: *dein ad orientem profectionem parans, omisso itinere in Dacia resedit . . .*; Herodian, IV, 8: „ἐπεὶ δὲ τὰ παρὰ τῷ Ἰστροῦ διώκησε . . .”; Cass. Dio, LXXVIII, 27, 5: „οἱ τε Δάκοι λυμηνάμενοι τινα τῆς Δακίας καὶ πολεμῶντες ἐπὶ πλεῖον ἀνέχον, τοὺς ἐμῆρους, οὓς ὁ Καράκαλλος ἐν συμμαχίας λόγῳ παρ’ αὐτῶν εἰλήφει

Reexaminînd inscripția de la Oescus, prof. D. Tudor a observat că restituirea *Ca[rpos]* din r. 13 nu este sigură, litera *A*, transcrisă de editorii Corpus-ului ca fiind pe piatră, nu se păstrează azi, după cum, probabil, nu se păstra nici la data editării ei⁴. Întrucît nici o altă sursă antică nu pomeneste vreo mișcare a carpilor la Dunărea de Jos la începutul domniei lui Caracalla, D. Tudor a propus ca, în loc de *C[arpos]*, în r. 13 al inscripției să se restituie numele uneia din populațiile menționate de textele literare antice a fi purtat lupte cu Roma în primii ani ai domniei lui Caracalla. Între acestea, cennii, neam celtic, au impus lui Caracalla un război lung și greu la frontiera Rinului; numele acestora l-a restituit D. Tudor pe piatra de la Oescus: [... *adv*]ersus *hostes Ce[nnos]*. În favoarea acestei restituiri pledau unele resturi din litera *E*, pe care D. Tudor a crezut a le distinge la finele rîndului 13, și, mai ales, faptul că T. Aurelius Flavinus a fost onorat cu demnitatea de senator la *civitas Tungrorum*, unul din cele mai însemnate orașe de pe Rin. Titlurile primite în orașele de la Dunărea de Jos, Tyras, Dionysopolis, Marcianopolis și Oescus s-ar lega de cariera și activitatea lui T. Aurelius Flavinus după *honestia missio*, cînd el s-a stabilit la Oescus. Orașele Moesiei ar fi cultivat relațiile cu președintele senatului capitalei provinciei, pentru faptul de a fi obținut pe lîngă guvernatorul Moesiei anumite înlesniri fiscale, ceea ce ar explica și cinstirea sa ca *buleuta*.

Prin urmare, împrejurarea că izvoarele literare nu-i menționează pe carpi printre populațiile care au atacat imperiul în timpul lui Caracalla și citirea în r. 13 al inscripției, după litera *C*, a unor resturi din litera *E* au sugerat lui D. Tudor emendarea lecturii *C[arpos]* în *C[ennos]*; această nouă lectură părea susținută de informația literară antică și de însăși inscripția, care arată că personajul a fost onorat cu demnitatea de senator la *civitas Tungrorum* de pe Rin⁵.

La cîțiva ani după publicarea studiului lui D. Tudor, prof. B. Gerov de la Sofia a reluat la rîndu-i lectura inscripției de la Oescus. Această întreprindere i-a fost prilejuită de editarea unui fragment de inscripție descoperit în cursul noilor săpături de la Oescus, fragment cu textul foarte mutilat, dar care s-a dovedit a fi identic cu textul ultimelor rînduri din inscripția mai sus amintită⁶. Noul fragment păstrează 7 rînduri, corespunzînd aproximativ rîndurilor 12—18 din inscripția cunoscută, restituite astfel de prof. B. Gerov: ... o... [*ob alacritat*]em virtu[tis in host]es et res [*?felicit*]e Tyras ge[stas]. T. Aurel(ius) Art[emido]rus aug[ustalis] col[oniae] [Oesc(ensium)] patrono op[tim]o.

Textul reprezintă partea finală a unei inscripții onorifice pusă pentru același T. Aurelius Flavinus de către T. Aurelius Artemidorus, *augustalis* al coloniei Oescus, patronului său, ale cărui *praenomen* și *nomen* le adoptase. Importanța fragmentului constă în faptul că repetă într-o formă aproape identică textul prin care inscripția citată mai sus reda motivul recom-

χομισάμενοι". Pentru călătoria lui Caracalla în Dacia, vezi M. Macrea, SCIV, 8, 1957, p. 222 și urm.; C. Daicoviciu, StCl, 7, 1965, p. 238; urmele trecerii lui Caracalla în Pannonia au fost studiate de J. Fitz, Acta-Arch-Hung, 14, 1962, p. 98 și Alba Regia, 6—7, 1965—66, p. 202 și urm.

⁴ Latomus, 19, 1960, p. 351 și urm.

⁵ Această restituire și concluziile ce decurg din ea au fost acceptate de R. Vulpe în DID, II, 1968, p. 202.

⁶ B. Gerov, Acta of the Fifth Epigraphic Congress, 1967, p. 431—436

pensării lui T. Aurelius Flavinus de către împăratul Oaracalla. Din noul text rezultă cu certitudine că luptele conduse de Flavinus s-au desfășurat în împrejurimile orașului Tyras. S-a constatat apoi că și inscripția OIL, III, 14416, descoperită la sfârșitul veacului trecut, menționa orașul Tyras în același context; în r. 14, ceea ce editorii textului au citit *V*, restituind *valide*, s-a dovedit prin comparația cu textul editat de B. Gerov, a fi un *Y*; de asemenea, conjuncția *et*, rezultată din citirea unei ligaturi *TE* și impusă de sensul dat textului din r. 14 (*prospere et v[alide]*), trebuie eliminată. Astfel, în loc de (*[ob]alacritatem virtu[tis ad]versus hostes C[arpos] e] t res prospere et v[alide] ges[tas]*, în r. 14 stă scris: ... *[e]t res prospere Ty[rae] ges[tas]*.

Descoperirea și editarea acestui fragment au readus în discuție problema incursiunii carpilor în anul 214 la Dunărea de Jos, singurul neam din această parte a granițelor imperiului al cărui nume se poate întregi în inscripția de la Oescus.

În aceeași vreme a fost descoperit la Dionysopolis un altar închinat lui Jupiter Dolichenus, pentru sănătatea împăratului, de către M. Pompeius Lucius, *beneficiarius consularis* al legiunii *I Italica Antoniniana*, *buleuta* la Dionysopolis, Oallatis și Marcianopolis⁷. Asocierea orașului Oallatis la cinstirea unui ofițer al legiunii *I Italica* în timpul domniei lui Oaracalla, cum rezultă din epitetul *Antoniniana* purtat de legiune, cu orașele Dionysopolis și Marcianopolis, aceleași care l-au onorat cu demnitatea de *buleuta* și pe primipilarul T. Aurelius Flavinus, fără îndoială pentru activitatea amintită în inscripție, arată că în sudul Dunării s-a produs o tulburare. Primejdia a fost înlăturată de armata Moesiei, în raza de acțiune a căreia se aflau și ținuturile de la nordul gurilor Dunării⁸, și, după restabilirea ordinii, ofițirii care au condus operațiile au fost onorați cu demnitatea de *buleuta* de către orașele recunoscătoare.

Inscripția lui T. Aurelius Flavinus spune explicit că acest personaj a condus operații militare în împrejurimile Tyras-ului, împotriva unor dușmani al căror nume nu poate fi întregit decât cu cel al carpilor. Nepotrivirea dintre această știre și informația transmisă de textele literare antice, nepotrivire care l-a determinat pe D. Tudor să transfere pe frontul Rinului acțiunea militară a lui T. Aurelius Flavinus, este doar aparentă. Cum am spus mai sus, evenimentele relatate de inscripție au fost datate în anul 214 și ele au fost legate de vizita pe care împăratul Oaracalla a întreprins-o în acest an în provinciile dunărene. Din păcate, sursele antice nu sînt prea clare în redarea evenimentelor din ultimii ani de domnie ai lui Oaracalla, încărcăți de campanii războinice.

⁷ Inscriptia a fost editată de M. Mirčev, *Izvestija Varna*, 4 (19), 1968, p. 171 și urm. și cuprinsă apoi în vol. I² al culegerii de inscripții grecești descoperite în Bulgaria, editat de G. Mihailov, sub nr. 24 bis: 'Ἰπὲρ σωτηρίας τοῦ κυρίου αὐτοκράτορος. Ἀγαθῇ τύχῃ. Διὲ Δολιχαίῳ Μ. Πομπήϊος Λούκιος Βενεφικιάριος ὑπατικοῦ λεγ. α' Ἰταλικῆς Ἀντωνεινιανῆς, Βουλευτῆς Διονυσοπολεϊτῶν, Καλλατιανῶν, Μαρκανοπολεϊτῶν εὐχαριστήριον.

⁸ La Tyras era o garnizoană romană compusă din trupe din legiunile *I Italica*, *V Macedonica* și *XI Claudia* și trupe auxiliare; după mutarea legiunii *V Macedonica* în Dacia, misiunea apărării ținuturilor de la nordul gurilor Dunării a preluat-o legiunea *I Italica*; cf. P. Nicorescu, *ARMSI*, ser. III, tom. XIX, p. 217—222; vezi și CIL, VIII, 619 din Mactar, unde este atestat un *tribunus militum legionis I Italicae, praepositus vexillationibus Ponticis apud Scythiam et Tauricam*; pentru garnizoana romană din Crimeea, vezi M. Rostowzew, *Klio*, II, p. 80—95; idem, *AA*, 1911, p. 234—238. T. Aurelius Flavinus fusese probabil *primus pilus* în legiunea *I Italica* și comandant al vexilației din Tyras.

Se știe că în februarie, 212 după un an de domnie asociată a celor doi fii ai lui Septimius Severus, Caracalla l-a asasinat pe Geta. În anul următor, în 213, Cassius Dio, spune că el a purtat un război greu în Raetia, împotriva confederației chattilor și a alamanilor; în 20 mai i s-a acordat titlul triumfal *Germanicus*, iar în octombrie al aceluiași an a oferit un sacrificiu pentru o nouă victorie obținută se pare pe Mainul inferior. Spre sfârșitul anului 213 s-a întors la Roma, de unde în primăvara anului 214 a plecat însoțit de Iulia Domna și de prefectul pretoriului, Opellius Macrinus, în expediția orientală⁹. Oum din acest război Caracalla nu s-a mai întors în Europa — el a fost asasinat în 8 aprilie 217 în Armenia — lupta de care vorbește inscripția de la Oescus și pentru care l-a decorat pe T. Aurelius Flavinus trebuie să fi avut loc în răstimpul dintre începutul anului 212 și sfârșitul lui 214, când debarca la Nikomedia, cel mai probabil în anul 214.

Istoricii antici, Cassius Dio, Herodian și *Historia Augusta* spun că împăratul, întrerupându-și călătoria spre Orient, a plecat în Dacia. Nu se știe ce anume l-a determinat pe împărat să-și amâne expediția în Orient cu aproape un an și nu se cunoaște nici itinerariul parcurs cu acel prilej. Cercetătorii moderni au crezut însă a recunoaște urmele trecerii sale pe monumentele epigrafice, statuile și monedele închinat împăratului în anii 213—214. Astfel, se dispută astăzi pentru Pannonia, Dacia, Thracia și Moesia Inferior privilegiul de a fi fost vizitate de Caracalla în anul 214. S-a susținut că activitatea diplomatică desfășurată la granițele de nord-est ale imperiului, când, spune Cassius Dio, i-a învâjbit între ei pe vandali și pe marcomanni și a pus să fie omorât regele Gaiobomarus al quazilor, a avut ca bază Pannonia. Se crede că atunci au fost reorganizate cele două Pannonii, prin alipirea colțului nord-estic al Pannoniei Superioare la Pannonia Inferioară. S-a mai afirmat că de la Porolissum, unde șederea sa ar fi fost atestată prin numeroase inscripții și statui, Caracalla a condus unele acțiuni împotriva dacilor liberi, luând ostatecii pe care i-a înapoiat mai târziu Macrinus¹⁰. În legătură cu activitatea desfășurată de împărat în provinciile dunărene a fost utilizat și pasajul din *Historia Augusta* în care se spune că Pertinax i-ar fi propus lui Caracalla să adauge la titlurile sale și pe cel de *Geticus*, nu numai pentru uciderea lui Geta, ci mai ales pentru că „goții, pe care, pe când se îndrepta spre Orient, îi învinsese în niște lupte neașteptate, sint numiți sigeți”. Acest pasaj însă a fost socotit anacronic de majoritatea istoricilor moderni, atât din cauza goților a căror pomenire în vremea lui Caracalla s-a considerat a fi o reflectare a epocii în care se scria *Historia Augusta*, cât și pentru că Pertinax, pe seama căruia s-a relatat anecdota, fusese asasinat încă din anul 212¹¹.

Urmărind itinerariul parcurs în anul 214 de Caracalla, așa cum se reflectă el în izvoarele vremii, s-a stabilit că împăratul și suita sa au părăsit Roma în primăvara lui 214, ajungând la Sirmium prin Aquileia, Emona

⁹ Pentru reconstituirea cronologiei evenimentelor din anii 212—217, trimitem la W. Ruesch, *Der historische Wert der Caracallavita in den Scriptores Historiae Augustae*, Leipzig, 1931 (Klio-Beiheft, 24).

¹⁰ Vezi studiile citate la nota 3.

¹¹ *Historia Augusta*, Ant. Car., 10,6: „adde si placet, etiam Geticus Maximus, quod Getam occiderat fratrem et Gothi Getae ducerentur, quos ille, dum ad orientem transit, tumultuariis proeliis devicerat”; Vezi și *Historia Augusta*, Ant. Gel., 6,6: „adde et Geticus Maximus quasi Gothicus”; cf. P. Rhoden, s.v. *Caracalla*, RE, II, 2447—2448.

și Poetovio; e probabil că de la Sirmium împăratul a întreprins vizitarea celor două Pannonii, iar apoi, de la Viminacium, a trecut în Dacia, întrerupând un moment expediția spre Orient, după cum afirmă cu noscutul pasaj din *Historia Augusta* (*Ant. Car.* 5, 4). Revenit din Dacia la Viminacium ori Drobeta, Oaracalla a coborât pe Dunăre spre a inspecta castrele de-a lungul fluviului, așa cum spune Herodian (IV, 8. 1), ajungând pînă la guri. Abia apoi s-ar fi îndreptat spre sud, pe drumul ce ducea de-a lungul țărmului de vest al Pontului, pînă unde se unea cu drumul ce traversa Peninsula Balcanică de la Sirmium la Byzantium. În cursul acestei abateri de la itinerariul inițial, în Dacia ori în Moesia, ar fi avut loc și conflictul cu carpicii¹².

Într-un studiu publicat în 1937, D. van Berchem a recunoscut călătoria lui Oaracalla din anul 214 în drumul din *Itinerariul Antonin* care duce de la Roma în Egipt trecînd prin Peninsula Balcanică și Asia Mică¹³. S-a observat mai demult că acest drum era neobișnuit de lung și complicat încercîndu-se cele mai diverse soluții pentru explicarea lui¹⁴.

Conform ipotezei învățatului elvețian, această porțiune din *Itinerariul Antonin* ar reflecta un edict în vederea expediției orientale a lui Oaracalla. Comparînd drumul din *Itinerariul Antonin* cu etapele călătoriei lui Oaracalla, stabilite pe baza mărturiilor surselor antice, D. van Berchem a constatat o divergență la Sirmium. De aici, *Itinerariul* trece lanțul Balcanilor, mergînd direct la Nikomedia, în timp ce Oaracalla a coborât pe Dunăre. Această divergență a explicat-o prin modificarea planului inițial (*Historia Augusta*, *Ant. Car.*, 5, 4) și ea ar putea să corespundă drumului din *Itinerariul Antonin* ce se desface la Viminacium din artera balcanică principală și merge pe malul drept al Dunării pînă la guri, iar de acolo, de-a lungul coastei pînă la Marcianopolis.

Ipoteza avansată în 1937 de D. van Berchem avea darul de a explica lucrurile unele prin altele. *Itinerariul Antonin*, aparent un ghid rutier inutilizabil pentru cei vechi, ar avea ca nucleu expediția militară a lui Oaracalla în Orient, în timp ce diversele etape ale acestei călătorii, altminteri prea puțin cunoscute, rămîneau consemnate în acest document.

Reluînd, în lumina documentelor apărute între timp, analiza relației dintre călătoria lui Oaracalla și *Itinerariul Antonin*, D. van Berchem constată că ipoteza sa din 1937 a fost confirmată pentru cea mai mare parte a călătoriei întreprinse de împărat în anul 214. Revizuirea propusă de D. Tudor inscripției de la Oeseus l-a îndemnat însă să renunțe la episodul războiului cu carpicii și, implicit, la prelungirea vizitei împăratului la Dunărea de Jos; după reglementarea situației din Dacia, Oaracalla și-ar fi continuat drumul spre Nikomedia, trecînd prin Serdica-Philippopolis-Hadrianopolis, pe drumul descris în *Itinerariul Antonin*¹⁵.

¹² Cf. W. Reusch, *op. cit.*, p. 34 și urm.

¹³ *L'annonne militaire dans l'Empire Romain au IIIe siècle*, Mémoires de la Société Nationale des Antiquaires de France, VIIIe série, tome X, 1937; D. van Berchem se referă la *Itinerariul Antonin*, 123—162.

¹⁴ W. Kubitschek, *JÖAI*, 5, 1902, p. 31 sq.; idem, s.v. *Karten*, RE, X, 1919, 2100—2148; idem, s.v. *Itinerarien*, RE, IX, 1916, 2308 sq.; A. e M. Levi, *Itineraria Picta*, Roma, 1967, p. 29—30.

¹⁵ În comunicarea prezentată la cel de al IX-lea Congres Internațional de studii asupra frontierelor romane, Mamaia, 7—13 sept. 1972.

Din inscripția de la Oescus rezultă, așa cum am arătat mai sus, că o campanie războinică împotriva carpilor a avut loc la Dunărea de Jos în timpul domniei lui Oaracalla. La încheierea ei victorioasă, primipilarul T. Aurelius Flavinus a fost recompensat de împărat; tot atunci, legiunile Moesiei Inferioare, *I Italica* și *XI Claudia*, precum și *ala I Dardanorum* au fost distinse cu epitetul *Antoniniana*¹⁶. Dacă acțiunea militară romană și acordarea distincțiilor s-au petrecut în prezența împăratului, nu se poate da un răspuns. Se poate însă afirma — ținând seama de șirul evenimentelor din ultimii ani ai domniei lui Oaracalla — că luptele s-au desfășurat în anul 214, adică în anul în care Oaracalla vizita provinciile balcano-dunărene. Nu este exclus deci că împăratul a coborât fluviul, în preajma teatrului operațiilor militare, cu care prilej, chiar dacă n-a luat efectiv parte la ele, a conferit distincțiile amintite în inscripții.

Din aceiași ani datează numeroase monumente închinat lui Oaracalla și Iuliei Domna la Tomis, Histria, Troesmis, Tropaeum Traiani și în alte așezări din provincie¹⁷. Și tot din timpul lui Oaracalla, Histria poartă în inscripții epitetul onorific „λαμπροτάτη πόλις”¹⁸. Adăugăm la aceste documente unele tipuri monetare cunoscute mai de mult de la Marcianopolis, datînd din timpul legației lui Quintilianus — deci după anul 212 — pe care este reprezentat un vultur între două steaguri romane; B. Pick susținea că aceste tipuri monetare, cu totul izolate la Marcianopolis, pot fi explicate printr-un eveniment deosebit în viața orașului, cum a fost acela al vizitei împăratului; s-a presupus de asemenea, că *signa* reprezentate pe aceste monede au aparținut pretorienilor ce-l însoțeau pe împărat și nu garnizoanei locale, întrucît orașul nu avea garnizoană proprie¹⁹. Tipul de monedă cu reprezentarea unui vultur între două *signa* a fost atestat și la Callatis, de unde se mai cunoaște o serie monetară cu reprezentarea porții orașului flancată de două turnuri. Dacă, așa cum sînt înclinați să susțină majoritatea specialiștilor, reprezentările amintite aveau o semnificație locală, aceste monede emise de aceleași orașe care i-au onorat cu titluri municipale pe T. Aurelius Flavinus și pe M. Pompeius Lucius din legiunea *I Italica*, se integrează în contextul istoric de la Dunărea de Jos reflectat în inscripțiile de la Oescus și Dionysopolis.

Toate acestea ar putea constitui indicii în favoarea ipotezei călătoriei împăratului Oaracalla în ținuturile de la Dunărea de Jos. Această concluzie nu se impune însă de la sine și nu reiese obligatorie nici din constatarea că

¹⁶ Legiunea *I Italica* apare cu epitetul *Antoniniana* în inscripția citată mai sus la nota 7, apoi în CIL, III, 12394 și 12439; E. Kalinka, *Antike Denkmäler in Bulgarien*, Wien, 1906, p. 120, n. 129; V. Beševliev, *Epigrafski prinosi*, Sofia, 1952, p. 38—39, n. 60 și p. 69, n. 118; *Leg. XI Claudia Antoniniana*, la V. Pârvan, *op. cit.*, p. 6; *Ala I Dardanorum Antoniniana*, la P. Nicorescu, BCMI, 8, 1915, p. 41—42.

¹⁷ Toate aceste documente au fost adunate de R. Vulpe, DID, II, 1968, p. 202—204.

¹⁸ Cf. D. M. Pippidi, StCI, 11, 1969, p. 243—245, unde, examinînd condițiile în care guvernămîntul imperial roman acorda cetăților grecești epite onorifice, ajunge la concluzia că Histria a obținut titlul de „preastrălucită cetate” prin îngăduința autorităților imperiale. Prima inscripție în care Histria poartă acest titlu datează din anul 215, cf. D.M. Pippidi, *Histria*, I, 1954, p. 530, n. 16. Am adăuga aici că și vecina sa de la sud, Tomis, purta în prima jumătate a sec. III epitetul „λαμπροτάτη πόλις”, alături de celelalte titluri legate de situația sa de capitală a Comunității vest-pontice; cf. IGRR, I, 1437.

¹⁹ B. Pick, K. Regling, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, I, 1, Berlin, 1898, p. 195; un tip identic la Callatis, de asemenea din vremea lui Caracalla, p. 116, n. 320.

incursiunea carpică a avut loc în anul 214, nici din manifestările de loialitate față de împărat și casa imperială în orașele de-a lungul traseului presupus. Căci, așa cum arată istoricii antici, pregătirile pentru primirea împăratului cuprindeau zone mult mai vaste decât cele ce erau vizitate sau chiar decât cele ce urmau să fie vizitate, impunând construcții costisitoare și cele mai diverse acțiuni propagandistice (Cassius Dio, LXXVII, 9). Astfel, chiar dacă admitem că împăratul n-a vizitat regiunile de la Dunărea de Jos, valoarea mărturiilor discutate aici nu ar fi cu nimic scăzută. Constatarea că incursiunea carpică a avut totuși loc în anul 214, deci cu un sfert de veac înaintea șirului de atacuri relatate de sursele literare antice începînd cu anul 238, are o importanță istorică ce o depășește pe aceea de a ști dacă împăratul Caracalla a fost sau nu în ținuturile de la gurile Dunării. Această știre arată că, foarte curînd după slăbirea forței militare a costobocilor, o nouă forță le-a luat locul în ținuturile de la nordul gurilor Dunării, forță care, încă la începutul secolului al III-lea, a putut iniția un atac la granițele imperiului și chiar pătrunde destul de adînc în teritoriul provincial. Readucerea în discuție a incursiunii carpice din anul 214 vine în sprijinul cercetărilor arheologice din ultimul deceniu, ale căror constatări erau tocmai că elementele culturii materiale atribuite carpilor s-au constituit pe teritoriile de la răsărit de Carpați încă în secolul al II-lea²⁰.

DER KARPENEINFALL VON 214

ZUSAMMENFASSUNG

Der Karpeneinfall von 214 wird hier anhand der Inschrift CIL, III, 14 416 und dem von B. Gerov in den *Akten des 5. Internationalen Kongresses für Epigraphik*, Cambridge, 1967, veröffentlichten Fragment — beide aus Oescus — wieder zu Diskussion gestellt.

Die Untersuchung der literarischen und epigraphischen Urkunden bestätigt die ältere Anschauung wonach der Einfall in 214 stattgefunden habe, als der Kaiser Caracalla die Balkan- und Donauprovinzen im Zuge nach dem Orient besucht haben sollte. Die von den Inschriften aus Oescus gebotenen Informationen werden auch von neueren archäologischen Untersuchungen unterstützt, die im ostkarpatischen Vorland ein schon im 2. Jh. als karpisch anzusprechendes Kulturgut belegen. Somit liefern die literarischen, epigraphischen und archäologischen Quellen die eindeutigen Aussagen, dass schon am Anfang des 3. Jh. die Karpen eine militärische und politische Macht verkörperten, die imstande war die Reichsgrenze, mehr als zwei Jahrzehnte vor den nach 238 sich wiederholenden Einfällen, ernstlich zu bedrohen.

²⁰ Cercetările arheologice din ultimul deceniu au dovedit că în secolul al II-lea cultura materială atribuită carpilor s-a extins pe un teritoriu vast la răsărit de Carpați; vezi Gh. Bichir, *Dacia*, N. S., 11, 1967, p. 177—224; idem, *SCIV*, 22, 1971, 2, p. 179—197; cf. și rezumatul tezei de doctorat, intitulată *Cultura carpică*, prezentată la Universitatea din București în anul 1972.

